

УДК 355.233(477):[007.2:006.032(НАТО)]

С. Т. Полторак,

*доктор наук з державного управління, професор,
Міністр оборони України, генерал армії України*

Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО

Проаналізовано стан і перспективи розвитку системи військової освіти України з урахуванням курсу України на інтеграцію в європейський та євроатлантичний політичний, економічний, безпековий, правовий простори.

Ключові слова: оборонна реформа, військова освіта, рівні військової освіти.

Система військової освіти – важлива складова сектору безпеки і оборони України, яка забезпечує Збройні Сили та інші військові формування держави підготовленими офіцерами й сержантами. Варто зазначити, що вона інтегрована в загальнодержавну систему освіти і на сьогодні має у своєму складі університети, академії, військові інститути (в тому числі у складі цивільних університетів), військові коледжі, факультети і кафедри військової підготовки, а також Київський військовий ліцей, низку ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою.

Основним продуктом системи військової освіти є підготовлені військові кадри для Збройних Сил та інших військових формувань України. Від якості цієї підготовки прямо залежить здатність сил оборони України, а відтак і сектору безпеки та оборони держави загалом протистояти зовнішній збройній агресії.

Військову освіту ми сьогодні розглядаємо за двома основними аспектами:

- отримання фундаментальних знань і навичок у навчальному закладі;
- розвиток і закріплення цих знань і навичок у процесі виконання функціональних обов'язків на посаді у військах через систему курсової підготовки перед призначенням на нові посади.

Система військової освіти в Україні перебуває нині у процесі глибоких перетворень відповідно до визначених законодавством України потреб інтеграції нашої держави в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простори, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [1]. Важливим чинником таких перетворень є досвід участі Збройних Сил та інших військових формувань України в обороні східних рубежів держави від збройної агресії з боку Російської Федерації.

Головним трендом сучасних змін у системі військової освіти України є наближення її параметрів до рівня найрозвиненіших у військовому плані країн Північноатлантичного альянсу.

Основною метою статті є аналіз стану і перспектив розвитку системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО.

1. Стандарти НАТО у сфері військової освіти як уособлення високої якості підготовки військових фахівців

Аналіз систем професійної військової освіти країн – членів НАТО показує, що за зовнішньої схожості вони мають низку суттєвих відмінностей щодо поєднання професійної військової підготовки та освіти, термінів здобуття освіти або проходження підготовки (*табл. 1*).

Терміни здобуття освіти в навчальних закладах країн – членів НАТО відповідають вимогам стосовно здобуття освітніх рівнів («бакалавр», «магістр») і становлять: на тактичному рівні – 3...3,5 роки, на оперативному

Таблиця 1

**Порівняльні дані про основні характеристики систем підготовки
військових кадрів країн НАТО та України**

Параметри порівняння	Країни								
	США	Німеччина	Франція	Велика Британія	Польща	Литва	Естонія	Латвія	Україна
Мета / Класифікація системи освіти	Підготовка лідера	Професійна військова підготовка / освіта	Професійна військова підготовка / освіта	Професійна військова освіта / професійна військова підготовка	Професійна військова освіта	Професійна військова підготовка	Професійна військова підготовка	Професійна військова підготовка	Вища військова освіта
Відповідність Болонським вимогам	– / Цивільна акредитація	Відповідає	Відповідає	Відповідає	Відповідає	Відповідає	Відповідає	Відповідає	Відповідає
Основні навчальні заклади	Національний університет оборони США / коледжі / академії видів ЗС (кадети)	Академія управління Бундесверу / Військові університети (кадети)	Академія оборони Франції / Військові академії видів ЗС (кадети)	Академія оборони (офіцери) (Королівський коледж оборонних наук / Об'єднаний КШ коледж) / академії видів ЗС (кадети)	Академія військових наук / академії видів ЗС	Балтійський оборонний коледж / Військова академія Литви / Вільнюський технічний університет	Балтійський оборонний коледж / Національний оборонний коледж	Балтійський оборонний коледж / національний оборонний коледж	НУОУ, університети, академії, інститути, факультети
Освітні рівні	Магістр	Професійне підвищення кваліфікації + цивільний магістр (за бажанням)	–	Магістр (за бажанням)	Магістр / бакалавр	Магістр (за бажанням) / бакалавр	Магістр (за бажанням) / бакалавр	Професійне підвищення кваліфікації (за бажанням – «магістр»)	Магістр
	Бакалавр	Бакалавр із цивільної спеціальності	Професійне підвищення кваліфікації	Професійне підвищення кваліфікації (з попереднім отриманням університетської освіти (90%))	Професійне підвищення кваліфікації	Професійне підвищення кваліфікації	Професійне підвищення кваліфікації	Професійне підвищення кваліфікації	Бакалавр
Рівні військової освіти	Стратегічний	Оперативно-стратегічний	–	Стратегічний	Оперативно-стратегічний	Стратегічний			Оперативно-стратегічний
	Оперативний	Оперативно-тактичний	Оперативний	Оперативний	Командно-штабний	Вищий тактичний	Вищий тактичний	Оперативний	Оперативно-тактичний
	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний
Термін навчання (очно)	СР – 1 рік	ОСР – 2 роки	–	СР – 11 міс.	ОСР – 10 міс.	ТР – 3,5 роки	ТР – 3 роки	СР – 5 міс.	ОСР – 2 роки
	ОР – 10 міс.	ОТР – 1 рік	ОР – 10 міс.	ОР – 11 міс.	КШР – 10 міс.	ВТР – 5 міс.	ВТР – 2 роки	ОР – 11 міс.	ОТР – 2 роки
	ТР – 4 роки	ТР – 4–5,5 років	ТР – 3 роки	ТР – до 44 тижнів базової підготовки офіцера + спеціалізація (1–2+ роки)	ТР – 3 роки	ТР – 4 роки	ТР – 3,5 роки	ТР – 5 років	ТР – 4–5 років

ВТР – вищий тактичний рівень
ЗС – збройні сили
КШ – командно-штабний
КШР – командно-штабний рівень

ОР – оперативний рівень
ОСР – оперативно-стратегічний рівень
ОТР – оперативно-тактичний рівень
СР – стратегічний рівень

рівні – від 10 місяців до одного року, на стратегічному рівні – від 5 місяців до двох років.

Терміни і зміст підготовки (підвищення кваліфікації та професійного рівня) визначаються на підставі напрямів, мети, змісту цієї підготовки (курсів, факультативів, тощо).

У США створено систему професійної військової освіти, поєднану з професійною підготовкою. У більшості країн – членів НАТО переважає професійна військова підготовка, а не військова освіта, що зумовлюється малою чисельністю збройних сил і невеликим державним замовленням. Однак спостерігається тенденція до впровадження магістерських програм на оперативному рівні (Балтійський оборонний коледж, Коледж НАТО в Римі), що свідчить про розуміння необхідності поглиблення навченості та освіченості офіцерських кадрів, починаючи з бригадної ланки.

Системи військової освіти країн – членів НАТО (крім США) імплементовані в національні системи освіти, базуються на вимогах Болонського процесу та регулюються законодавчими або відомчими актами своїх країн у галузі освіти і науки.

Як освітні програми, так і програми професійного підвищення кваліфікації військовослужбовців у європейських країнах – членах НАТО побудовані на європейській кредитно-трансферній системі (ECTS) і мають такі основні ознаки:

- триступеневу систему вищої освіти;
- європейський додаток до дипломів бакалавра і магістра;
- кредити ECTS як одиниці обліку трудомісткості навчальної роботи;
- модульну систему навчання;
- єдині європейські оцінки;
- комплексне управління і моніторинг якості вищої освіти.

Україна приєдналася до європейського інтеграційного процесу в галузі вищої освіти («Болонського процесу») і стала частиною європейського освітнього та наукового простору. Це повною мірою стосується й військової освіти. Але за нинішніх умов важливим є впровадження в систему військової освіти норм і правил – так званих «стандартів НАТО».

Слід визнати, що поняття «стандарты НАТО» стосовно сфери військової освіти є досить розмитим, тому можна говорити як про введення в систему військової освіти України стандартів НАТО, так і про досягнення рівня підготовки військових фахівців найбільш боєздатних армій країн Альянсу.

2. Основні результати реалізації рішення Колегії Міністерства оборони України 2017 р. з питань удосконалення військової освіти

На виконання рішення Колегії Міністерства оборони України 2017 р. щодо вдосконалення системи військової освіти і приведення змісту навчання до потреб Збройних

Сил з максимальним наближенням до стандартів підготовки, що застосовуються в НАТО, у Міністерстві оборони України здійснено низку заходів. Фундаментальною основою змін стало приведення відповідних нормативних актів Міністерства оборони України до вимог Законів України «Про освіту» [2], «Про вищу освіту» [3], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [4] згідно із сучасними потребами Збройних Сил України та євроатлантичними стандартами якості підготовки військовослужбовців.

Зокрема, внесено необхідні зміни до законодавчих і нормативних документів щодо збільшення повноважень Міністерства оборони України в питаннях організації навчально-виховного процесу, організації вступної кампанії, вирішення кадрових питань тощо.

Сформовано нові вищі військові навчальні заклади та військові кафедри підготовки офіцерів запасу. У військових навчальних закладах (ВНЗ) проведені необхідні організаційні зміни та переатестація наукових і науково-педагогічних кадрів.

Перероблені навчальні програми підготовки з перерозподілом бюджету часу на користь практичної підготовки, внесені зміни до навчально-методичних матеріалів з метою врахування досвіду антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил) на сході України.

До проведення навчальних занять зі слухачами (курсантами) та на курсах підвищення кваліфікації широко залучаються представники замовників, провідні фахівці Міністерства оборони України, Проектного офісу реформ Міністерства оборони України, волонтери, фахівці інших силових структур сектору безпеки та оборони держави, а також міжнародних організацій. Це дуже важливо з огляду на тимчасовий дефіцит високопідготовлених науково-педагогічних кадрів з відповідним практичним досвідом.

Планомірно запроваджуються євроатлантичні технології та процедури в освітньому процесі.

В інтересах розвитку професійних компетентностей офіцерів (курсантів) розгорнуто роботу з опанування ними систем імітаційного моделювання бойових дій військ (сил), автоматизованих систем управління та інших новітніх інформаційних технологій.

Зокрема, з метою підвищення ефективності проведення навчальних занять активно використовуються системи імітаційного моделювання, які функціонують у Національному університеті оборони України (НУОУ), в центрі імітаційного моделювання Національної академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного та в Міжнародному центрі миротворчості і безпеки (структурному підрозділі Академії). Для цього використовується сучасне програмне забезпечення (Follow Me, VBS-3, J-CATS тощо). На практичних заняттях з вивчення дисциплін «Тактика» та «Управління діями підрозділів» широко використовується система MILES (Multiple Integrated Laser Engagement System), призначена для імітації умов реального бою в тактичній підготовці.

Інтенсифіковано розвиток дистанційного навчання як перспективного напрямку вдосконалення освітнього процесу. В НУОУ у співпраці з академією оборони Норвегії та Центром Джефферсона обладнаний клас дистанційного навчання (27 робочих спеціалізованих станцій), придбане додаткове обладнання для розроблення навчальних курсів. Закуплений і налаштований сервер для розміщення центрального репозиторію необхідних інформаційних ресурсів; оновлене програмне забезпечення платформи дистанційного навчання MOODLE. У 2018 р. передбачається введення в дію в тестовому режимі сервера дистанційного навчання з доступом до ресурсів через Інтернет. Це дасть змогу охопити навчанням широке коло військових фахівців різного рівня як у процесі здобуття вищої військової освіти, так і в інтересах професійної військової підготовки та підвищення кваліфікації.

З метою вдосконалення дистанційного навчання відбувається розширення можливостей електронної бібліотеки НУОУ як цілісного комплексу з надання дистанційних освітніх послуг. Крім того, слухачам НУОУ надано можливість користуватися послугами Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі УРАН (ця мережа забезпечує користування низкою інформаційних сервісів, у тому числі доступ до консорціуму електронних бібліотек e-VERUM). На сьогодні членами Асоціації УРАН є вже понад 80 українських навчальних закладів та наукових установ.

Розширено систему курсової підготовки за напрямками:

- стратегічні комунікації;
- демократичний цивільний контроль над військовою організацією держави;
- оперативне планування за стандартами НАТО;
- основи теорії лідерства за стандартами НАТО;
- основи цивільно-військового співробітництва (CIMIC);
- оборонне планування на основі спроможностей;
- розбудова доброчесності, прозорості і зниження корупційних ризиків.

Пілотний курс за зазначеними напрямками проведений у НУОУ в лютому 2018 р. Викладання на курсі ведеться викладачами та науковцями НУОУ, фахівцями Департаменту воєнної політики, стратегічного планування та міжнародного співробітництва Міністерства оборони України, спеціалістами з Великої Британії та США. Проведенню курсу передувала підготовка визначеного складу науково-педагогічних працівників НУОУ на спеціальних заняттях, які були організовані в університеті за участю фахівців зі США та Великої Британії.

Україна з 2012 р. бере участь у програмі НАТО Defence Education Enhancement Program (DEEP), яка допомагає країнам-партнерам у розвитку й реформуванні системи військової освіти. Основна увага приділяється питанням опрацювання програм певних навчальних дисциплін і вдосконаленню методики їх викладання у визначених вищих військових навчальних закладах.

У рамках підвищення професійної кваліфікації за програмою DEEP фахівці Національного університету оборони України пройшли підготовку:

- з питань виховання доброчесності, запобігання та попередження корупції для посадовців високого рангу (Академія оборони Великої Британії, м. Шривенгем);
- з питань Спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу (Кишинів, Республіка Молдова);
- з вивчення стандартів НАТО – стажування в Школі НАТО (Обераммергау, ФРН).

Робота за програмою DEEP-Ukraine передбачає триступеневий цикл розроблення кожного курсу: перший етап – проведення курсу інструкторами країн-партнерів для передачі досвіду фахівцям ВНЗ, другий етап – проведення курсу підготовленими фахівцями ВНЗ у присутності експертів НАТО і країн-партнерів, третій етап – самостійне проведення фахівцями ВНЗ курсів за оновленою тематикою.

У рамках програми DEEP керівники низки вищих військових навчальних закладів України здійснили поїздки до країн Альянсу для вивчення досвіду навчання і підготовки військових кадрів з метою використання їхнього досвіду в процесі подальшого вдосконалення системи військової освіти України.

Курсанти ВНЗ, а також слухачі курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації (в перспективі зазначені курси будуть трансформовані в школу менеджменту і школу лідерства) вивчають євроатлантичні процедури прийняття рішень та управління військовими підрозділами на навчальних дисциплінах «Тактика» та «Управління діями підрозділів», «Військова топографія», «Основи військового управління».

Вивчення зазначених та інших дисциплін організоване в типовому порядку та охоплює (на прикладі Сухопутних військ) чотири наведені нижче блоки змістових модулів.

Блок I – «Фундаментальні основи євроатлантичних процедур управління»:

- аналіз проведених дій;
- робота з картами за стандартами НАТО;
- євроатлантичні військові символи та знаки.

Блок II – «Євроатлантичні процедури управління та прийняття рішень на рівні відділення, взводу»:

- євроатлантичні процедури організації бойових дій командиром підрозділу (Troops Leading Procedures – TLP);
- управління підрозділом за євроатлантичними процедурами при пересуванні;
- використання програмного забезпечення імітаційного моделювання тактичних дій «Follow Me» для моделювання бойових дій відділення в різних видах бою;
- використання програмного забезпечення імітаційного моделювання тактичних дій «Follow Me» та VBS-3 для моделювання бойових дій взводу в наступі та в обороні.

Блок III – «Євроатлантичні процедури управління та прийняття рішень на рівні роти»:

- управління ротами за євроатлантичними процедурами при пересуванні та зосередженні;
- управління ротами за євроатлантичними процедурами при проведенні операцій у місті;
- використання програмного забезпечення імітаційного моделювання тактичних дій «J-CATS» для моделювання бойових дій роти в місті.

Блок IV – «Євроатлантичні процедури в процесах військового планування та розвідувального забезпечення міжнародних військових (миролюбних) операцій»:

- основи штабних процедур;
- процес прийняття рішення та військового планування на рівні батальйону (Military Decision-Making Process – MDMP).

У рамках навчальної дисципліни «Військова топографія» курсанти вивчають порядок використання топографічних карт країн НАТО. Від грудня 2017 р. у військових навчальних закладах України здійснений перехід на використання умовних позначень НАТО під час розроблення графічних оперативних та бойових документів. Запроваджене використання стандарту НАТО APP-6 щодо оформлення таких документів.

Упроваджено національний стандарт графічних умовних позначень з використанням практики армій країн НАТО (наказ Генерального штабу Збройних Сил України № 170 «Про затвердження Порядку оформлення оперативних (бойових) документів» від 25 квітня 2018 р.).

Важливим питанням для Збройних Сил сьогодні є підготовка сержантів з використанням досвіду НАТО. Перехід до заміщення сержантами первинних посад офіцерського складу потребує змін у підходах до комплектування посад зазначеною категорією військовослужбовців, організації навчального процесу відповідних ВНЗ, підготовки нової категорії викладачів – сержантів-інструкторів за стандартами НАТО й вирішення блоку супутніх соціальних питань.

Підготовка військовослужбовців військової служби за контрактом на посади сержантського (старшинського) складу здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст» протягом двох з половиною років.

На сьогодні таку підготовку за 15 спеціальностями та 27 спеціалізаціями здійснюють:

- військовий коледж сержантського складу Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба;
- військовий коледж сержантського складу Національної академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного;
- військовий коледж сержантського складу Військового інституту телекомунікацій та інформатизації;
- відділення військової підготовки Морехідного коледжу технічного флоту Національного університету «Одеська морська академія».

Таким чином, на виконання рішення проведеної у травні 2017 р. Колегії Міністерства оборони України триває масштабна робота з упровадження досвіду країн – членів НАТО в процес підготовки військових фахівців для Збройних Сил України.

3. Перспективи розвитку системи військової освіти в Україні на шляху до досягнення стандартів НАТО

Процес та результати реформування вітчизняної системи вищої військової освіти базуються на співробітництві з іноземними військовими навчальними закладами, вивченні їхнього досвіду, впровадженні кращих методик у процес підготовки військових фахівців для Збройних Сил України з урахуванням національних здобутків.

Комітет реформ Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України працює над підвищенням ефективності та оптимізацією діяльності оборонного відомства, зокрема у сфері військової освіти. Слід нагадати, що підкомітетом професіоналізації Збройних Сил України та створення військового резерву розроблений «План дій щодо впровадження оборонної реформи у сфері військової освіти та підготовки кадрів у Міністерстві оборони та Збройних Силах України у 2016–2020 роках». Цей документ можна вважати «дорожньою картою» оборонної реформи у сфері військової освіти та підготовки кадрів.

В основу подальшого реформування системи військової освіти покладені такі напрями:

- законодавче й нормативне врегулювання питань підготовки військових фахівців, адаптацію нормативно-правової бази Міністерства оборони в галузі військової освіти до вимог законодавства держави з урахуванням досвіду проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил;
- підвищення якості та приведення змісту й технологій навчання військових фахівців у відповідність до сучасних завдань Збройних Сил України та вимог щодо їх підготовки з максимальним використанням досвіду антитерористичної операції та передових методик підготовки армій країн – членів НАТО, впровадження технологій дистанційного навчання;
- подальшу оптимізацію мережі вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (ВНП ЗВО), наукових закладів та установ, їхніх організаційно-штатних структур, поліпшення підготовки науково-педагогічних кадрів, удосконалення механізму ротації науково-педагогічних працівників;
- удосконалення системи відбору та підготовки кандидатів на вступ до ВНЗ та ВНП ЗВО та її плано-мірний розвиток;
- підвищення якості професійної підготовки в усіх ланках військового управління, військах (силах) та в системі підвищення кваліфікації офіцерських кадрів,

державних службовців та працівників Збройних Сил України;

- формування і планомірне укріплення системи професійної підготовки сержантів як важливої сучасної категорії військових кадрів;
- постійне оновлення й удосконалення матеріально-технічної бази ВНЗ і ВНП ЗВО;
- розвиток міжнародної співпраці та міжнародної кооперації у сфері військової освіти з метою реалізації стратегічного курсу держави на європейську інтеграцію та євроатлантичне партнерство.

Рішенням Міністра оборони № 7530/з/3 від 5 липня 2018 р. визначена низка нових завдань з удосконалення системи вищої військової освіти в Україні, зокрема:

- перехід на більш сумісну з країнами НАТО триступеневу систему рівнів військової освіти (тактичний, оперативний і стратегічний рівні);
- запровадження діяльності «школи оборонного менеджменту» та «школи лідерства» як складових професіоналізації освіти;
- перегляд кваліфікаційних вимог і штатно-посадкових категорій до військових посад офіцерського складу стосовно здобуття освітніх ступенів («бакалавр», «магістр») та рівнів військової освіти;
- опрацювання механізмів мотивації на здобуття офіцерами освітніх (освітньо-наукових, наукових) ступенів на всіх рівнях військової освіти;
- перегляд змісту освіти й фахової підготовки, наполегливіше впровадження в освітній процес процедур і стандартів НАТО.

На виконання зазначеного рішення в Міністерстві оборони України за участю керівного складу ВНЗ напрацьовані конкретні пропозиції, які є предметом поступового впровадження в практичну діяльність органів військового управління та керівництва ВНЗ. Основний зміст і терміни реалізації пропозицій відповідають «Переліку основних заходів досягнення цілей партнерства в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України на 2016–2020 роки», затвердженому Міністром оборони України 16 червня 2016 р. Доцільно розглянути їх детальніше.

Перше. Запланована зміна системи рівнів військової освіти (рис. 1) передбачає введення стратегічного (на заміну оперативно-стратегічного) та оперативного (на заміну оперативно-тактичного) рівнів військової освіти при збереженні тактичного рівня. Це більшою мірою відповідатиме призначенню та побудові органів управління в Збройних Силах України. Будуть опрацьовані відповідні зміни до Закону України «Про освіту» [2] та постанови Кабінету Міністрів України № 1410 «Про створення єдиної системи військової освіти» від 15 грудня 1997 р. [5], до наказів Міністерства оборони України, які регламентують освітню діяльність у ВНЗ та ВНП ЗВО.

Друге. Існуючу систему перепідготовки та підвищення кваліфікації військових кадрів буде перетворено на

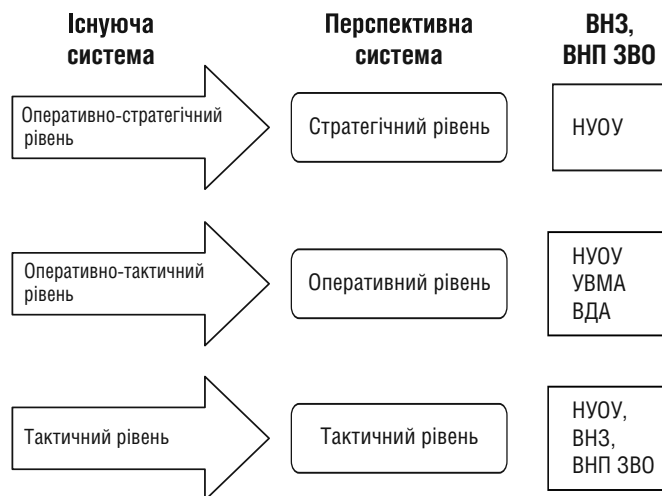

Рис 1. Зміна системи рівнів військової освіти

«школу оборонного менеджменту» (на основі вищих академічних курсів) та «школу лідерства» (на основі курсів підвищення професійної кваліфікації) з упровадженням курсів лідерства на кожному рівні військової освіти, посиленням мовної підготовки, інтегруванням підготовки військових фахівців за кордоном у національну систему перепідготовки та підвищення кваліфікації. Випускники зазначених шкіл отримуватимуть сертифікат (свідоцтво) про підвищення рівня кваліфікації (професійного рівня).

Проект «школи оборонного менеджменту» передбачає створення пілотного курсу, який охоплюватиме такі модулі:

- оборонне планування на основі спроможностей;
- демократичний цивільний контроль;
- стратегічні комунікації;
- виховання доброчесності та запобігання корупції;
- проектний і кадровий менеджмент;
- менеджмент оборонних технологій.

Реалізація проекту включена до Програми підготовки цивільного персоналу Україна – НАТО до 2021 р. В основу майбутнього курсу будуть покладені чинні програми Вищих академічних курсів, оновлені за участю представників Академії оборони Великої Британії.

Як «школа оборонного менеджменту», так і «школа лідерства» (підвищення професійного рівня) функціонуватимуть на стратегічному, оперативному й тактичному рівнях. Випускники обох шкіл отримуватимуть сертифікат (свідоцтво) про підвищення кваліфікації (професійного рівня).

Третє. З метою вдосконалення кваліфікаційних вимог до військових посад передбачене розмежування військових посад осіб офіцерського складу, які потребують наявності компетенцій, що відповідають освітнім ступеням «бакалавр» або «магістр» за відповідними рівнями військової освіти та спеціальностями.

На тактичному рівні військової освіти цивільна молодь, військовослужбовці можуть отримувати освітні ступені «бакалавр» або «магістр» і за категорією «офіцер тактичного рівня» призначатися:

- бакалавр – на основні посади командного й технічного профілів;
- магістр (у тому числі в «цивільних» галузях знань) – на окремі категорії посад (інженерні, медичні, наукові та науково-педагогічні працівники тощо).

На оперативному рівні військової освіти бакалавр, магістр або доктор філософії (доктор наук) можуть отримувати освітній ступінь «магістр» (у тому числі в «цивільних» галузях знань) та за категорією «офіцер оперативного рівня» призначатися на посади у структурах забезпечення життєдіяльності командного та інженерного профілів. Фахівці, які за оперативним рівнем військової освіти отримали освітній ступінь «магістр» у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», за категорією «офіцер оперативного рівня» також призначатимуться на основні посади командного (штабного) профілю у військових частинах (органах військового управління).

На стратегічному рівні військової освіти бакалавр, магістр або доктор філософії (доктор наук) можуть отримувати освітній ступінь «магістр» у галузях знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» й «Управління та адміністрування» і за категорією «офіцер стратегічного рівня» призначатися на посади вищого керівного складу.

Генеральний штаб Збройних Сил України, Департамент кадрів Міністерства оборони України вирішують пов'язані з новим розмежування військових посад осіб офіцерського складу питання шляхом приведення змісту наказів Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України у відповідність до вимог постанови Кабінету Міністрів України № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23 листопада 2011 р. [6].

Четверте. Удосконалюється порядок отримання стратегічного рівня військової освіти. Для цього передбачене здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальностями «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)» та «Публічне управління та адміністрування» або проходження «лідерського курсу» стратегічного рівня. В обох випадках випускники отримуватимуть свідоцтво (сертифікат) офіцера стратегічного рівня. Підготовка фахівців стратегічного рівня буде сконцентрована в Національному університеті оборони України.

П'яте. Упроваджується новий порядок отримання оперативного рівня військової освіти (з видачею відомчого сертифіката або свідоцтва) для офіцерів, які здобули ступінь «магістр» на тактичному рівні або мають науковий (освітньо-науковий) ступінь доктора наук (доктора філософії або кандидата наук). Після проходження

«лідерських курсів» тактичного рівня бригада-полк та оперативного рівня вони отримуватимуть сертифікат офіцера оперативного рівня.

Здобувачі оперативного рівня військової освіти, які мають освітній ступінь «бакалавр», після проходження «лідерського курсу» тактичного рівня бригада-полк, «лідерського курсу» оперативного рівня та навчання за програмою здобуття освітнього ступеня «магістр» отримуватимуть сертифікат офіцера оперативного рівня й диплом «магістра» за однією з таких спеціальностей:

- військове управління (за видами Збройних Сил);
- забезпечення військ (сил);
- озброєння та військова техніка.

Структуру підготовки у Воєнно-дипломатичній академії (ВДА) та Українській військово-медичній академії (УВМА) пропонується зберегти в існуючому вигляді.

Шосте. На тактичному рівні передбачено переглянути терміни здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» (збільшення до 3,5...4 років) з одночасним наповненням освітнього процесу відповідними лідерськими курсами тактичної спрямованості (рота – батарея – ланка – корабель). Зазначені зміни спрямовані на підготовку офіцера-лідера, спроможного вміло керувати підпорядкованим військовим підрозділом у бойових умовах, побудову взаємовідносин «офіцер – сержант» з урахуванням створення перспективної вертикалі сержантського складу та на імплементацію в освітній процес процедур і стандартів НАТО.

З метою апробації лідерських курсів тактичного рівня на базі Національної академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного в серпні 2018 р. розпочинається пілотний проект з набору громадян, які мають освітній ступінь не нижче «бакалавр», для підготовки (у термін до 12 місяців) до проходження військової служби за контрактом на первинних офіцерських посадах.

Сьоме. Упроваджуються програми курсів лідерства для сержантського складу. Передбачені чотири рівні навчання:

- базовий (PRIMARY) – командири відділень, розрахунків та екіпажів;
- середній (INTERMEDIATE) – головні сержанти взводів;
- підвищений (ADVANCED) – головні старшини батальйонів і дивізіонів;
- вищий (HIGHEST) – головні старшини полків та бригад.

Програми орієнтовані на розвиток сержанта-особистості (лідера) та передбачають, зокрема, надання знань з воєнної психології, воєнної історії, філософії, гендерної політики та принципів забезпечення рівних прав і можливостей, міжнародного гуманітарного права тощо. Протягом курсу сержанти також вивчатимуть і закріплюватимуть на практиці методику навчання особового складу.

Для опрацювання зазначених програм використовувався прийнята в країнах НАТО методика System Approach to Training (SAT). Усі програми відповідають

вимогам до навчальних програм з підготовки сержантського складу, прийняті в збройних силах країн – членів НАТО й затверджені на рівні головних штабів НАТО як основний документ, що регламентує таку підготовку (Non-Commissioned Officer Professional Military Education Reference Curriculum).

Поряд із процедурами прийняття рішення та віддання наказу, які застосовуються в Збройних Силах України, сержанти вивчатимуть стандартні процедури, прийняті в НАТО, зокрема: Troops Leading Procedures (TLP), Military Decision-Making Process (MDMP) та Joint Operation Planning Procedures (JOPP). Це дасть змогу нашим сержантам порівняти переваги цих процедур і використовувати їх (залежно від ситуації, що склалася) на практиці для забезпечення ефективного виконання службових завдань. При цьому важливим є набуття спроможностей виконувати навчально-бойові завдання спільно з військовослужбовцями країн Альянсу – як у полі, так і під час роботи в об'єднаних штабах.

Висновки

1. Характерною відмінною ознакою функціонування системи військової освіти на сучасному етапі є те, що вона виступає водночас як об'єктом, так і суб'єктом реформування Збройних Сил України та сил оборони загалом. Саме висока якість підготовки військових кадрів є важливою умовою своєчасності, повноти й ефективності виконання заходів оборонної реформи в Україні.

2. Найбільш значущими заходами наближення системи військової освіти України до євроатлантичних стандартів можна вважати:

- перехід на триступеневу систему освіти (на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях);
- запровадження «школи оборонного менеджменту» та «школи лідерства» як складових професіоналізації освіти;
- перегляд кваліфікаційних вимог і штатно-посадових категорій до військових посад офіцерського складу з урахуванням освітніх ступенів та рівнів військової освіти;
- перегляд змісту освіти та фахової підготовки, впровадження в освітній процес процедур і стандартів НАТО;
- рішуче вдосконалення підготовки сержантів.

Перелік літератури

1. Закон України «Про національну безпеку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 1410 «Про створення єдиної системи військової освіти» від 15 грудня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23 листопада 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>.